

UKM 07/18 HOVEDGUDSTJENESTEN VEDTAK

Innledning

Gudstjenestereformen ble innført i alle menighetene i Den norske kirke 1. søndag i advent 2011. Det var Kirkemøtet 2011 som vedtok ordningen, men allerede på Kirkemøtet 2010 ble det vedtatt at «Det legges til rette for erfaringsdeling slik at det kan gjøres justeringer og korrigeringer av den nye ordning i løpet av 3-6 år» (KM 4/10). Et forslag til en justert ordning for hovedgudstjeneste og alminnelige bestemmelser ble sendt på høring våren 2018. 180 menigheter besvarte høringen og Kirkerådet mottok i alt 240 høringssvar.

Med *hovedgudstjeneste* menes menighetens hovedsamling på søn- og helligdager, slik dette er forordnet av biskopen. I forslaget til Justert ordning for hovedgudstjeneste har det vært ønske om å skape en bedre balanse mellom *valgfrihet/variasjon* og *fasthet/gjenkjennelighet*, først og fremst ved å samle seg om færre alternativer i de ordene som *menigheten* fremsier eller synger. Intensjonen er å legge til rette for at den enkelte gudstjenestedeltaker gjenkjenner og «kan liturgien» i større grad enn nå. Samtidig må det fortsatt være rom for at menighetenes ulike særtrekk og kultur får komme til rette i gudstjenestelivet i Den norske kirke.

Kirken skal romme hele det menneskelige livet, og gudstjenestelivet må gjenspeile dette. Gud skapte oss som sanselige, kreative og skapende mennesker. Fordi Hovedgudstjenesten skal opp som sak på Kirkemøtet i 2019, behandler UKM 2018 denne som sak UKM 07/18.

Barn og unge i gudstjenesten:

Visjonsdokumentet for Den norske kirke for 2019–2021, *Meir himmel på jorda*, har som første hovedpunkt under strategiske mål at *Gudstjenestelivet blomstrar*. Her savner UKM underpunkter om barn og unges deltakelse i gudstjenestelivet. Likevel tolker UKM det slik at barn og unges deltakelse i gudstjenestelivet er underforstått i visjonsdokumentet, selv om det ikke er tydelig nevnt.

En vanlig hovedgudstjeneste skal romme alle generasjoner. Mange menigheter har kontinuerlig tilbud til barn og unge, gjerne i samarbeid med kristne organisasjoner. UKM mener at disse bør inviteres til å planlegge og delta i det liturgiske forløp. Der det er barne- og ungdomskor i gudstjenesten, får de unge bli kjent med og ta del i liturgien. De får utøve sin tro gjennom sang, bønn og handling. Mange menigheter har også søndagsskole eller tilsvarende tilbud under gudstjenestene.

UKM vil utfordre menighetene til å arbeide for en større tilrettelegging av dette inn i det liturgiske forløp. Dette kan gjøres ved å involvere barna i planleggingen og gjennomføringen av de ulike liturgiske ledd, bønner, symbolhandlinger og preken. Barna kan for eksempel delta under frambæringen av menighetens takkoffer før nattverden. De kan legge sine bønner på alteret i form av tegninger eller andre oppgaver som de har arbeidet med i søndagsskolegruppen. Da kan barna oppleve å involveres i gudstjenesten og føle seg tatt på alvor.

UKM 2018 mener at barn og ungdom skal inviteres til å komme med innspill og delta i kirkens hovedgudstjeneste. For å forstå det en er med på, bør man få opplæring i hva gudstjenesten er og hvorfor den er formet slik den er. Liturgien i Den norske kirke er full av skjulte skatter, som man ikke nødvendigvis oppdager på egenhånd.

Et poeng er å la ungdommene forme gudstjenester ut fra de åpninger som hovedgudstjenesten gir rom for. Da blir det en hovedgudstjeneste av ungdom og for ungdom. Ungdommene jobber sammen for å skape noe eget, samtidig som de skaper tilhørighet til hverandre og til kirken, og de bruker muligheten til å ytre seg i samsvar med sin tro. De får mulighet til å ta del i det de selv ønsker, slik at den enkelte kan vokse, og troen utvikles i fellesskapet. Det å ta i bruk ungdommenes evne, vilje og skaperkraft på denne måten, gir en variasjon i hovedgudstjenesten.

Fleksibilitet, stedegenhet og gjenkjennelighet

UKM 2018 støtter arbeidet med å skape en mer enhetlig liturgi for Den norske kirke. Dette er et krevende arbeid, ikke minst fordi mange menigheter i dag bruker forskjellige liturgier, men det er også helt nødvendig for å skape en gjenkjennelig ramme for gudstjenester.

Behovet for gjenkjennelighet er særlig stort der gudstjenesterubrikkene gir spesielle regionvisninger og beskriver når menigheten skal sitte, stå, svare osv. Å ikke vite når man skal reise seg eller hva man skal svare når tekster er lest, kan oppleves veldig frustrerende.

UKM mener likevel at det er mulig å ivareta variasjon og stedegenhet som verdier i gudstjenestelivet. Dette bør ikke primært skje gjennom mange valgfrie underpunkter, men ved at det gis mulighet til å avvike fra hovedgudstjenesteordningen ved særlige anledninger, eller ved at det utarbeides alternative ordninger, for eksempel for familie- eller ungdomsgudstjeneste.

Alternative ordninger vil åpne for variasjon mellom forskjellige gudstjenesteformer, men også gjenkjennelighet, ved at for eksempel ungdomsgudstjenester har felles elementer på tvers av geografien. I dag vedtar menigheter egne, lokale liturgier for ungdoms- eller familiegudstjenester, som må passes inn i rammen for hovedgudstjenesten. UKM mener det ville være en bedre tilnærming å gi retningslinjer for hva som skal være et felles utgangspunkt, og så kan dette heller bygges ut lokalt.

Poenget med alternative ordninger er å understreke at forordnede gudstjenester som hovedregel skal følge en fast ordning, men unntaksvis kan ta utgangspunkt i alternative og enklere ordninger. Med slike gudstjenesteordninger vil man kunne ivareta noe av valgfriheten som har vært, men i en ny form.

For eksempel kan det i alternative ordninger åpnes for å synge en sang som fungerer som Kyrie-ledd. På sitt beste vil slike gudstjenester ikke bare tilføre variasjon, men også være et pedagogisk grep som hjelper til å forklare hovedgudstjenesten og de liturgiske leddene. Dette vil være nyttig for å kommunisere liturgisk kompetanse til barn og unge, men kan naturligvis også gi nye perspektiver til andre aldersgrupper. Det er mulig å få en sterkere forståelse av hva de ulike leddene i gudstjenesten innebærer, dersom man varierer form og uttrykk.

UKM vil oppfordre menigheter til å jobbe videre med stedegenhet, også i en ny og fastere liturgisk ordning. Forslaget til ny liturgi utelukker ikke å legge til stedegne innslag, og på flere områder oppfordrer forslaget eksplisitt til å jobbe for lokal forankring. UKM vil særlig fremme viktigheten av å arbeide lokalt med forbønnen i gudstjenesten. Vi anbefaler også å se til Døvekirkenes arbeid med visuell symbolikk og virkemidler, som en inspirasjon for gudstjenesteliturgiens form og uttrykk. UKM vil at menigheter i det samiske området tar særlig hensyn til lokale skikker knyttet til samisk trospraksis.

UKMs tidligere vedtak om variasjon i gudstjenesten har i årenes løp blitt tatt til inntekt for 2011-reformens frislipp av lokale grunnordninger. UKMs intensjon fra 2003 var imidlertid ikke å lage faste lokale varianter av de enkelte ledd, men å kunne gjøre enkelte gudstjenester til en annerledes opplevelse. Det faste og gjenkjennelige utgangspunktet er nødvendig for å kunne føle seg hjemme i liturgien.

Involvering og eierskap

Gudstjenestereformens vekt på involvering har gitt mange positive effekter, med større opplevd eierskap. Menighetene bør imidlertid også være bevisste på noen mulige negative effekter. Dersom enkelte grupper får større eierskap, kan det føre til at andre opplever seg mindre sett. I verste fall blir terskelen for å engasjere seg høyere. Dette fordrer at menighetene jobber for å møte nye personer på en god og inkluderende måte. Dette betyr også at majoritetsgrupper aktivt må inkludere minoritetsgrupper i menighetens gudstjenesteliv.

Det er også en risiko ved det å tilrettelegge enkelte gudstjenester for ungdom; det kan oppfattes dithen at ungdommer ikke involveres i andre gudstjenester. UKM understreker at vi ikke har gitt opp tanken om gudstjenesten som en samling for hele menigheten, og at gudstjenester som er tilrettelagt av og for ungdom også har som mål å skape enhet.

Det bør også gis klare retningslinjer for hvordan informasjon om det praktiske i gudstjenesten gjøres tilgjengelig. Uansett hvor gjenkjennelig gudstjenesten er fra sted til sted, vil det være noen som ikke kjenner den, og som har glede av et tydelig gudstjenesteprogram. I dag varierer det fra menighet til menighet hvordan og i hvilken grad denne informasjonen er tilgjengelig. Det finnes flere måter å løse dette på; gjennom muntlig orientering i gudstjenesten, på ark eller på skjerm. Hovedsaken er uansett at informasjonen gjøres tilgjengelig for alle, og at man slipper å gjette seg til hvor den finnes. Det er viktig at behovene til de som for eksempel har hørsels- eller synshemninger også ivaretas gjennom universell utforming. Det er ønskelig at notemateriale til liturgi og salmer er tilgjengelig i alle gudstjenester.

Målet er at involvering også innebærer inkludering. Vi har forskjellige behov og forutsetninger, og forskjellige impulser. Det må også understrekes at menighetens liv er mer enn det som skjer søndag klokken elleve. "Involvering" må derfor ikke bli synonymt med "frivillig arbeid i gudstjenesten".

Samiske liturgier

Det har vært et gjentagende problem at arbeidet med samiske liturgier blir hengende etter i prosessen. Dette er uholdbart. UKM oppfordrer i mellomtiden alle menigheter til å ta i bruk de eksisterende samiske liturgier, liturgiske ledd og det store utvalget av samiske og kvenske salmer i Nos13. Dessuten oppfordres menighetene til å jobbe for økt bevissthet omkring samisk liturgisk tradisjon og til å markere samefolkets dag 6. februar. Dette kan gjøres ved at menighetene i et prosti samarbeider for å markere dagen med en gudstjeneste. UKM viser til Ressursheftet for markering av samefolkets dag 6. februar, som gir veiledning for å gjennomføre dette med barn fra 0-18år¹

UKM 2018 oppfordrer menighetene til

- å arbeide for en større tilrettelegging av søndagsskole, kor- og kulturuttrykk og andre lokale aktivitetstilbud inn i det liturgiske forløp.
- å invitere og oppmuntre barn og ungdom til å komme med innspill til, evaluere, delta i og være med på å forme hovedgudstjenesten.
- å sørge for at informasjon om det praktiske i gudstjenesten gjøres tilgjengelig for alle som kommer til gudstjeneste.
- å jobbe videre med stedegenhet, i de former som fremtidige ordninger kommer til å åpne for.
- å lage gode og oversiktlige gudstjenesteprogram, slik at alle kan delta i gudstjenesten på lik linje. De menighetene som bruker tekst på skjerm oppfordres til den samme bevissthet ved utarbeiding av det som skal på skjerm.

¹ <https://ressursbanken.kirken.no/nb-NO/2017/markering-av-samisk-nasjonaldag/>

DEN NORSKE KIRKE

Ungdommens kirkemøte 2018

- å jobbe for økt bevissthet og kunnskap omkring samisk liturgisk tradisjon, og ta i bruk tekster, liturgier og salmer med tilknytning til denne.
- å markere samefolkets dag 6. februar.
- å bruke et minoritetsspråk i alle gudstjenester.

UKM oppfordrer Kirkemøtet til

- å sikre en mer enhetlig liturgi for Den norske kirke.
- å utarbeide retningslinjer som sikrer at informasjon om det praktiske i gudstjenesten gjøres tilgjengelig og utformes universelt, samt maler for oversiktlige gudstjenesteprogram.
- å åpne for at forordnede gudstjenester kan avvike fra hovedgudstjenesteordningen ved særlige anledninger eller utarbeide alternative ordninger for gudstjenesten.
- å så raskt som mulig få på plass samiske liturgier og prioritere ressurser til å oversette hovedgudstjenestens liturgi til de offisielle samiske språkene i Norge.

UKM ser positivt på det arbeidet som er gjort med liturgien så langt, og vil særlig trekke fram følgende:

- Det er positivt at liturgien blir mer enhetlig; særlig der gudstjenesterubrikkene gir spesielle regianvisninger og beskriver når menigheten skal sitte, stå, svare osv.
- Det er positivt at det fortsatt legges vekt på involvering; men det er viktig å understreke at dette skal skje på en inkluderende måte.